

KUNINKAAN KARTASTOT

KUNINKAAN
KARTASTO
ETELÄ-SUOMESTA
1776–1805

TOIMITTANUT ERKKI-SAKARI HARJU

SISÄLLYS

LUKIJALLE	6	KUNINKAAN KARTASTO ETELÄ-SUOMESTA	
PROLOGI	8	KARTTASIVUT.....	42
Kuningas ja kartat 8		Kartaston näköispainoksen valmistuksesta 42	
SUOMEN REKOGNOSOINTI-		Etelä-Suomen Kuningkaan kartaston	
KARTOITUKSEN TAUSTAT	10	kartta-aukeamat 42	
Venäjän sotilaallinen uhka 10		Merkkienselite 42	
Pommerin kartat Suomen rekognosointi-		Merkkienselitteen käännös 43	
karttoituksen esikuvana 12			
Suomen rekognosoitinkartoituksen ohjeistus 15			
KARTOITUKSEN ALOITUS JA ETELÄISEN		RANNIKKOKARTOITUS.....	414
KARTOITUSALUEEN MÄÄRITTELY.....	19	Rannikkolaivasto ja rannikon kartoitus 414	
REKOGNOSOINNIN KARTOITUSALUEET		Merirekognosoimien upseerit 419	
JA TYÖN EDISTYMINEN	21	Viapori ja Helsingin edustan Rannikkokartta 424	
Eteläinen kartoitusalue 22		Svartholma 434	
REKOGNOSOINNIN KARTTAJÄRJESTELMÄ.....	25	SUOMEN KARTAT 1800-LUVUN RUOTSISSA.....	436
Rekognosoitinkartoituksen pääjärjestelmä 25		Saiko Venäjä Suomen sotilaskartat? 436	
Ruotsin aikaiset pituusmitat 26		Itämainen sota ja Oskar I 436	
ETELÄISEN KARTOITUSALUEEN KAUPUNGIT	27	Pohjapapereita 437	
Helsinki 28		Mistä rannikon tiedot 439	
Porvoo 30		Sisämaa syrjässä 440	
Loviisa 32		Kartastot tunnettiin 441	
Turku 33			
Hämeenlinna 34		EPILOGI	442
Tammisaari 36			
KAKSI REKOGNOSOINTIKARTOITUKSEN		PAIKANNIMIHAKEMISTO.....	443
ERILLISHANKETTA.....	37	LÄHDEVIITTEET	472
Tiekartasto Etelä-Suomesta ja Pohjanmaalta 37		KUVALÄHTEET	474
Eteläisen kartoitusalueen upseerit 37		LUETTELO KARTTALEHTIEN	
Kymijoen vartiotulet 40		ARKISTOPAIKOISTA	475

LÄHDEVIITTEET

Lähdeviiteluettelossa käytetyt arkistojen ja kirjastojen lyhenteet:

KrA Krigsarkivet, Stockholm
RA Riksarkivet, Stockholm
KB Kungliga Biblioteket, Stockholm
KK Kansalliskirjasto, Helsinki

1. *Svenska Lantmåteriet 1628–1928*, Del I. Stockholm 1928.
2. Victor Ekstrand: *Svenska Landtmätare 1628–1900*. Uppsala 1903, s. I–II.
3. Alfred A. Gustafsson: Maanmittarikunta ja mittaus-työt Ruotsinvallan aikana. Porvoo 1933. Kirjassa *Mitta- ja kartastotyöt Suomessa 1633–1933*. s. 100.
4. Alfred A. Gustafsson: Maanmittarikunta ja mittaus-työt Ruotsinvallan aikana. Maanmittauksen historia, osa 1, indeksikartta sivulla 109. Katso *Kuninkaan tiekartasto Suomesta 1790*, s. 24.
5. Gustaf Wilhelm af Tibell: Beskrifning om Finlands Recognoscering. *Svenska Krigsmannasällskapets Handlingar*. Stockholm 1798, s. 56–57.
6. Jussi T. Lappalainen: *Kuninkaan viimeinen kortti*, Hämeenlinna 2011, s. 34–55.
7. Gustaf Wilhelm af Tibell: Beskrifning om Finlands Recognoscering. *Svenska Krigsmannasällskapets Handlingar*. Stockholm 1798, s. 57–58.
8. T. Alanen, S. Kepsu: *Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805*, Tampere 1989, s. 5.
9. Victor Ekstrand: *Svenska Landtmätare 1628–1900*, Uppsala 1903, s. 259–262.
10. KrA. Militärgeografi vol 17. *Militaire Underrättelser om Kongl. Svenska Andelen af Hertigdömet Pommern med Förstendömet Rügen, Åhr 1764*.
11. Ulla Ehrensverd: *Pohjolan kartan historia*, Helsinki 2006, s. 331.
12. Stackelbergin ohjeet ovat luettavissa täydellisinä *Kuninkaan tiekartaston* sivuilla 18–19.
13. Ruutu tarkoittaa tässä lehti- jaossa olevaa karttalehteä.
14. KrA. Finska rekognosceringsverket 411 A, portfölj 165. *Vägarne uti Stor Förstendömet Finland*.
15. Mittakaava 4 000 kynnärää desimaalituumalle kuului mittakaavasarjaan, mutta kyseiseen mittakaavaan tehtyjä valmiita karttalehtiä ei ole löytynyt arkistosta.
16. KrA. Finska rekognosceringsverket 411 A, portfölj 166, *Södra Delen af Finland, 1a Afdelningen*.
17. Sprengtportenin Savon kartaston lehtikoko oli 46,5 × 37,0 cm.
18. KrA. Militärgeografi vol 17. *Militaire Underrättelser om Kongl. Svenska Andelen af Hertigdömet Pommern med Förstendömet Rügen, Åhr 1764*, s. 89–95.
19. Sprengtportenin kartoituksen ohjeistus ja kartoituksen erityispiirteet kirjassa Harju: *Sprengtportenin Savon kartasto*, s. 21–27.
20. Erkki-Sakari Harju: *Sprengtportenin Savon Kartasto*, Porvoo 2011, s. 22.
21. Käännökseen on otettu kuvauksesta pääkohdat ja esityksestä on poistettu pitäjakohtaisiin kuvauksiin viittavat kirjain- ja numeromerkinnät.
22. Erkki-Sakari Harju: *Sprengtportenin Savon kartasto*, Porvoo 2011, s. 21–24.
23. *Suomen karttakirja 1799*. Näköispainos S. G. Hermelinin julkaisemasta Suomen kartastosta. Toimittaneet Jan Strang ja Erkki-Sakari Harju. Porvoo 2005.
24. Indeksikartta kartoitustyöstä vuoden 1781 lokakuun loppuun mennessä. KrA. Finska rekognosceringsverket 411 A, portfölj 160, karta A7.
25. Af Klerckerin ja kreivi Cronstedtin kiistasta on tarkempi kuvaus *Kuninkaan tiekartaston* sivuilla 37–38.
26. Gustaf Wilhelm af Tibell: Beskrifning om Finlands Recognoscering. *Svenska Krigsmannasällskapets Handlingar*, Stockholm 1798.
27. Tibellin kirjoituksen alkuperäistekstissä on erittäin todennäköisesti ladontavirhe. Tekstissä mainitaan mittakaavaksi 3 000 kynnärää desimaalituumalle, joka vastaa mittakaavaa 1:60 000. Tämän mittakaavan karttoja ei ole arkistosta löytynyt. Sen sijaan koko rekognosointialueesta on olemassa 1:160 000 mittakaavainen kartasto, jonka alkuperäismittakaava on 8 000 kynnärää desimaalituumalle. Olettamukseni on, että numeron 8 sijasta on tekstiin ladottu numero 3.
28. Erkki-Sakari Harju: *Sprengtportenin Savon kartasto*, Porvoo 2011, s. 21–22.
29. Gustaf Wilhelm af Tibell: Beskrifning om Finlands Recognoscering. *Svenska Krigsmannasällskapets Handlingar*, Stockholm 1798, s. 65–67.
30. Pääkartta tarkoittaa tässä koko kartoitusalueen kattavaa pienimittakaavaista karttaa, jolle lehtijako piirrettiin.
31. Ruutu tarkoittaa tässä lehti- jaossa olevaa karttalehteä.
32. KrA. Finska rekognosceringsverket 411 A, portfölj 169.
33. KrA. Finska rekognosceringsverket 411 A, portfölj 169.

34. KrA. Finska rekognosceringsverket 4II A, portfölj 166.
35. KrA. Finska rekognosceringsverket 4II A, portfölj 168.
36. KrA. Finska rekognosceringsverket 4II A, portfölj 168.
37. KrA. Finska rekognosceringsverket 4II A, portfölj 168.
38. KrA. Finska rekognosceringsverket 4II A, portfölj 168.
39. KrA. Finska rekognosceringsverket 4II A, portfölj 169.
40. KrA. Finska rekognosceringsverket 4II A, portfölj 169.
41. KrA. Finska rekognosceringsverket 4II A, portfölj 169.
42. KrA. Finska rekognosceringsverket 4II A, portfölj 165. *Vägarne uti Stor Förstendömet Finland.*
43. KrA. Sven Wawrinsky: Finska rekognosceringsverket, käsikirjoitus 1931, matrikkeliosa.
44. Kaarlo Wirilander: *Savon historia, osa III, s. 516–520*
45. KrA. Finska rekognosceringsverket 4II A, Portfölj 166. *Militairisk Beskrifning öfwer Stor Furstendömet Finland 1. delen, Om Södra Delen af Finland § 13.*
46. Suomentajan huomautus: Paikannimet ovat osaksi vaihtuneet yli 200 vuodessa. [Hakasulkeissa] on merkitty kohdan todennäköisesti tarkoittaman kukkulan nykyinen nimi. Pelkkä [?] -merkki tarkoittaa, että Maanmittauslaitoksen Kansalaisen karttapaikka -tiedostossa ei seudulla esiinny luettelossa mainittua 1700-luvun nimeä.
47. Tapani Mattila: Suomen meripuolustus suuressa Pohjan sodassa 1700–1721. Meriupseeriyhdistyksen aikakauskirja *Suomi merellä*, julkaisu N:o 75, N:o 2 / 1964. s. 65–69.
48. Jakob Faggotin esitelmä 1747 Kuninkaallisen tiedeakatemian tilaisuudessa, s. 54. KB. Handskrifter, Vetenskaps Akademiens Handlingar 1747.
49. Erkki-Sakari Harju ja Heikki Tiilikainen: *Kuninkaallinen merikartasto 1791–1796*, Jyväskylä 2009. s. 7–9.
50. Ernst Ericsson: *Det första försvaret i Finland 1741–1772. Kungl. Fortifikationens historia 1717–1811.* Stockholm 1939.
51. Jussi T. Lappalainen: *Kuninkaan viimeinen kortti*, Hämeenlinna 2011, s. 201–205.
52. Jussi T. Lappalainen, Erkki-Sakari Harju: *Kuninkaan tiekartasto Suomesta 1790*. Riika 2010, s. 37–38.
53. Erkki-Sakari Harju, Heikki Tiilikainen: *Kuninkaallinen merikartasto 1791–1796*, Jyväskylä 2009.
54. KrA. Topografiska kåren / fältmätningsskåren, D inkomna handlingar, huvudserie I A.062.
55. KrA. Sjökarteverket, Hydrographiska kartor, Litt. D nr 2b, titelblad.
56. *Turunmaa* oli saaristolaiivaston toiseksi suurimman syväyksen omaava alustyyppi. Sen suurin syväys oli 3,1 metriä (10,5 jalkaa). Ks. Jussi T. Lappalainen: *Kuninkaan viimeinen kortti*, sivun 45 taulukko.
57. KrA. Sven Wawrinsky: Finska rekognosceringsverket, käsikirjoitus 1931, matrikkeliosa.
58. KrA. Finska rekognosceringsverket 4II A, portfölj 160.
59. Ks. Maanmittauslaitos ja Kansallisarkisto.
60. *Uusi editio Suomen karttakirja 1799*. C. P. Hällströmin *Suomikartasto*. Alkuperäiskustantaja S. G. Hermelin. Uusintapainoksen toimittaneet Jan Strang ja Erkki-Sakari Harju. Genimap 2005. (Tuonnempana Hermelin/Hällström 2005).
61. Näistä on kaksi eri alueita koskevaa uutta editiota, Timo Alanen – Saulo Kepsu, *Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805. Konungens kartverk från Finland*. SKS 1989 (Tuonnempana Kuninkaan kartasto 1989) ja *Sprengtportenin Savon kartasto*. Toimittanut Erkki-Sakari Harju. SKS ja Atlas Art 2011. (Tuonnempana Sprengtporten 2011).
62. Uusi editio *Kuninkaan tiekartasto Suomesta 1790*. Toimittaneet Erkki-Sakari Harju ja Jussi T. Lappalainen. SKS ja Atlas Art 2010. (Tuonnempana Tiekartasto 2010).
63. KrA. Sven Wawrinsky, Finska rekognosceringsverket, käsikirjoitus 1931, 1; *Kuninkaan kartasto 1989*, 29.
64. KK. Specialnaå *karta zapadnoj časti Rossii* G.L. Šuberta. II. Kuopion lääni. Kansalliskokoelma IV.1./50.
65. Teksti ja kartat perustuvat tässä artikkeliin Jussi T. Lappalainen, Oskar I:n suunnitelmat 1854–1856. – *Mauuno Jokipii LX 21.8.1984*, *Studia historica jyvaskyläensia* 30, Jyväskylän yliopisto 1984, 285–299. Sama ruotsiksi Oskar I:s planer 1854–1856. – *Militärhistorisk Tidsskrift* 1984, 5–18.
66. RA. E 6448.
67. KB. M 145.
68. KrA. 57: F II *Militärgeografi* vol. 15.
69. RA. E 6448, luettelo asiakirjanipun alussa.
70. *Kuninkaan kartasto 1989*, kartta 22 ja tässä teoksessa kartta-aukeamat II ja 12.
71. *Tiekartasto 2010*, 69.
72. KrA. Finska rekognosceringsverket 4II A. Södra delen af Finland 1a, portfolio 166.
73. Vrt. *Kuninkaan kartasto 1989*, kartat 84–87 ja 67–69; *Tiekartasto 2010*, 87–89.
74. Jussi T. Lappalainen, Lars Ericson Wolke, Ali Pylkkänen: *Suomen sodan historia*, s. 23, Hämeenlinna 2008; vrt. *Tiekartasto 2010*, 39.
75. *Tiekartasto 2010*, 207 ja 221; *Sprengtporten 2011*, 198, 206, 214 ja 222 sekä 261, 266 ja 270..

KUVALÄHTEET

Kuvataiteiden osassa käsitellyt arkistojen ja kirjastojen yhteydet:

KrA Krigsarkivet, Stockholm
RA Riksarkivet, Stockholm
KB Kungliga Biblioteket, Stockholm
KK Kansalliskirjasto, Helsinki

- Sivu 7. KB, handskrifter, Biografer SV.K.J.k. 9:2.
Sivu 8. Maanmittausarkisto, Saarijärvi 11:2.
Sivu 9. KB. Svenska Lantmäteriet 1628–1928, Del I. Stockholm 1928.
Sivut 10–11. Nils Schilmark, Jyrängön virta, öljymaalaukset 1787. Kuvataiteiden keskusarkisto.
Sivu 12. KrA. Utländska kartor 0402, Pommern och Rügen, 19:4.
Sivu 14. KrA. Utländska kartor 0402, Pommern och Rügen, 19:4. Ote kartasta D 6 litt. a.
Sivu 15. J. T. Serger, Berndt Otto Stackelberg nuorempi. Nationalmuseum.
Sivu 16. KB, handskrifter, Biografer SV.K.J.k. 9:2.
Sivu 17. KB. Svenska Lantmäteriet 1628–1928, Del I. Stockholm 1928.
Sivu 18. KrA. 0400 Sverige, Topografiska kartor, Värmland VII. B:20 c.
Sivu 19. KrA. KrA, uniformsplanscher.
Sivu 20. KB. Svenska Lantmäteriet 1628–1928, Del I. Stockholm 1928.
Sivu 23. KrA. Topografiska kåren / fältmättingskåren, D inkomna handlingar, huvudserie 1, A.062.
Sivu 24. KB, handskrifter, Biografer SV.K.J.k. 9:2.
Sivu 26. KrA. Finska rekognosceringsverket 411 A, portfölj 156.
Sivu 27. Erkki-Sakari Harju.
Sivu 28. KrA. Finska rekognosceringsverket 411 A, portfölj 63, karta A5.
Sivu 30. KrA. Sjökarteverket, hydrographiska kartor, Litt. D, kartblad XVIII / 16, 17.
Sivu 32. KrA. Sjökarteverket, hydrographiska kartor, Litt. D, kartblad XX, XXI / 16.
Sivu 33. KrA. Finska rekognosceringsverket 411 A, portfölj 158, kartdel 5å.
Sivu 34. KrA. Finska rekognosceringsverket 411 A, portfölj 69, karta 69.
Sivu 36. KrA. Finska rekognosceringsverket 411 A, portfölj 157, kartdel 5 y.
Sivut 38–389 KrA. Finska rekognosceringsverket 411 A, portfölj 165.
Sivu 41. KrA. Finska rekognosceringsverket 411 A, Portfölj 166.
Sivu 43. KrA. Finska rekognosceringsverket 411 A, portfölj 155, kartdel 3e.
Sivu 414–415. KrA. KrA. Sveriges krig 13.89 Hangö.
Sivu 416. KB. A. E. Geeten akvarelli.
Sivu 416–417. KrA. Sjökarteverket, hydrographiska kartor, litt. D, nr. 2A.
Sivu 418–419. KrA. Finska rekognosceringsverket 411 A, portfölj 160.
Sivut 420–423. KrA. Sjökarteverket, hydrographiska kartor, litt. D, nr. 2b.
Sivu 425. KrA. Sjökarteverket hydrographiska kartor, litt. D nr. 44.
Sivut 426–431. KrA. Sjökarteverket hydrographiska kartor, litt. D nr. 44.
Sivu 434. Kuva: Hannu Vallas, Museovirasto, Helsinki.
Sivu 435. KrA. Utländska Stads och fästningsplaner, Svart-holm, nr. 53.
Sivut 437–439. Studia historica jvaskyläensia 30, Jvaskyläen yliopisto 1984, 285–299.
Sivu 441. KrA. Finska rekognosceringsverket 411 A, portfölj 168, KB. M 145 ja KrA 57: F II Militärgeografi vol. 15.
Sivu 329. Finska rekognosceringsverket 411 A, portfölj 84, karta № 5. Kartan alkuperäiskoko on 36 × 50 cm.